

Mail Eric Arends aan Laurens Bos (woordvoerder ministerie van Defensie)

Datum: vrijdag 30 september 2022

Beste Laurens,

Zoals zojuist telefonisch afgesproken, stuur ik je hierbij onze belangrijkste vragen aan minister Ollongren.

Ik wil de minister nadrukkelijk verzoeken om elke vraag afzonderlijk te beantwoorden. Voor de goede orde: onze uitzending gaat dus níet over de vraag wie er mogelijk schuldig of verantwoordelijk is voor het fatale mortierongeluk in Mali. Onze uitzending gaat over de vraag hoe en waarom de onderzoeksopdracht zoals die door toenmalig minister Hennis was gewenst en op papier is gezet, uiteindelijk niet is uitgevoerd. Daarbij zal het onder meer gaan over de handelwijze van enkele topambtenaren van het ministerie van Defensie.

Mijn vragen:

- Uit de interne mails en andere documenten die het ministerie van Defensie heeft vrijgegeven naar aanleiding van ons Woo-verzoek, blijkt dat ambtelijke topadviseurs van toenmalig minister Hennis zich in 2017 vanaf het begin keerden tegen een onderzoek naar mogelijk nalatig en/of verwijtbaar handelen door Defensie-medewerkers. Zij probeerden diverse keren de tekst van Hennis' brief aan de Kamer zodanig aan te passen dat de wens van de minister niet zou worden uitgevoerd. Daarnaast pleitte een topambtenaar van de Directie Juridische Zaken voor een commissievoorzitter zonder juridische achtergrond ('om weg te blijven uit het strafrechtelijke'), terwijl het aanvankelijke idee was om juist wél op zoek te gaan naar een voorzitter met juridische kennis, met name gezien de opdracht van de minister om onderzoek te doen naar mogelijke nalatigheid en/of verwijtbaarheid. De toenmalige secretaris-generaal ging daarop akkoord met de kandidatuur van Jeroen van der Veer, die vervolgens – met instemming van de SG - niet de onderzoeksopdracht uitvoerde die de minister had gegeven. Defensie zelf constateerde in 2021 dat deze gang van zaken niet in de haak was. In een vertrouwelijke tijdlijn en begeleidende evaluatie staat dat de toenmalige SG de toenmalige bewindslieden 'onvoldoende attent' heeft gemaakt 'op de mogelijke politieke consequenties' van het besluit om geen onderzoek te doen naar mogelijke nalatigheid en/of verwijtbaarheid. Dat besluit was 'niet conform de strekking van het onderzoek zoals dat door de toenmalig minister van Defensie op 29 september 2017 was besloten'.

Wat vindt u als minister van deze handelwijze van de ambtelijke top van uw ministerie? Vertrouwt u erop dat uw ambtenaren zich neerleggen bij uw ministeriële beslissingen? Zo ja, hoe gaat u erop toezien dat dit daadwerkelijk gebeurt?

- **Vindt u in algemene zin dat een formele onderzoeksopdracht van de minister moet worden uitgevoerd, en dat – indien wordt afgeweken van de opdracht - de minister en/of de Tweede Kamer hierover vooraf moet worden geraadpleegd?**
- **Vindt u in algemene zin dat een ministerie – los van een eventueel onderzoek door het openbaar ministerie - zelfstandig onderzoek kan laten doen naar mogelijk nalatig en/of verwijtbaar handelen door eigen medewerkers? Waarom wel/niet?**

- **Vindt u dat het onderzoek zoals minister Hennis destijds heeft opgedragen; en zoals ook is verwoord in twee aangenomen Kamermoties; en zoals dit ook in het instellingsbesluit staat geschreven ('een oordeel te geven in hoeverre er op enigerlei moment sprake is geweest van nalatig en/of verwijtbaar handelen') alsnog zou moeten worden uitgevoerd? Zo niet, waarom niet?**
- **Mocht de Artikel 12-procedure die de nabestaanden van de twee omgekomen militairen zijn begonnen, ertoe leiden dat het openbaar ministerie géén strafrechtelijk onderzoek gaat doen, betekent dit dan per definitie dat ook Defensie zal afzien van een eigen onderzoek naar mogelijke nalatigheid en/of verwijtbaarheid? Waarom wel/niet?**
- **Een topambtenaar van het bureau van de secretaris-generaal (mogelijk de plaatsvervangend SG) schrijft in 2021 in een mail aan zijn naaste collega (mogelijk de SG): 'Als er geen vervolging hoeft te worden ingesteld, komt mogelijk de vraag weer naar boven of we nog in het dossier van het OM een aanleiding zien om rechtspositioneel onderzoek te doen (...)'. Wat bedoelt uw naaste adviseur hiermee? Klopt het dat hij/zij hiermee doelt op onderzoek naar mogelijk ontslag van Defensie-medewerkers?**
- **Acht u het uitgesloten dat het ministerie van Defensie 'rechtspositioneel onderzoek' gaat doen indien het OM geen vervolging instelt?**

Tot zover. Ik zou graag uiterlijk maandagmiddag de antwoorden ontvangen. Gezien de geruime tijd dat wij inmiddels contact hebben over dit onderwerp, lijkt me dit geen onfatsoenlijk verzoek. Bij voorbaat dank voor je hulp.

In afwachting,
met hartelijke groeten,

Eric Arends

Antwoord Laurens Bos (woordvoerder ministerie van Defensie)

Datum: donderdag 6 oktober 2022

Goedemorgen Eric,

Excuses voor de late reactie. Bij dezen tref je de antwoorden op de gestelde vragen.

- **Uit de interne mails en andere documenten die het ministerie van Defensie heeft vrijgegeven naar aanleiding van ons Woo-verzoek, blijkt dat ambtelijke topadviseurs van toenmalig minister Hennis zich in 2017 vanaf het begin keerden tegen een onderzoek naar mogelijk nalatig en/of verwijtbaar handelen door Defensie-medewerkers. Zij probeerden diverse keren de tekst van Hennis' brief aan de Kamer zodanig aan te passen dat de wens van de minister niet zou worden uitgevoerd. Daarnaast pleitte een topambtenaar van de Directie Juridische Zaken voor een commissievoorzitter zonder juridische achtergrond ('om weg te blijven uit het strafrechtelijke'), terwijl het aanvankelijke idee was om juist wél op zoek te gaan naar een voorzitter met juridische kennis, met name gezien de opdracht van de minister om**

onderzoek te doen naar mogelijke nalatigheid en/of verwijtbaarheid. De toenmalige secretaris-generaal ging daarop akkoord met de kandidatuur van Jeroen van der Veer, die vervolgens – met instemming van de SG - niet de onderzoeksopdracht uitvoerde die de minister had gegeven. Defensie zelf constateerde in 2021 dat deze gang van zaken niet in de haak was. In een vertrouwelijke tijdlijn en begeleidende evaluatie staat dat de toenmalige SG de toenmalige bewindslieden 'onvoldoende attent' heeft gemaakt 'op de mogelijke politieke consequenties' van het besluit om geen onderzoek te doen naar mogelijke nalatigheid en/of verwijtbaarheid. Dat besluit was 'niet conform de strekking van het onderzoek zoals dat door de toenmalig minister van Defensie op 29 september 2017 was besloten'

- **Wat vindt u als minister van deze handelwijze van de ambtelijke top van uw ministerie? Vertrouwt u erop dat uw ambtenaren zich neerleggen bij uw ministeriële beslissingen? Zo ja, hoe gaat u erop toezien dat dit daadwerkelijk gebeurt?**

De documenten die Defensie openbaar heeft gemaakt geven onder andere inzicht in het proces van ambtelijke advisering bij de voorbereiding op de kamerbrief van de toenmalig minister van Defensie van 29 september 2017 (Kamerstukken 2017/2018, 34775 X, nr. 8). Het laat zien dat er destijds binnen Defensie discussie is gevoerd over de formulering van de passage die betrekking heeft op het toen voorgenomen onderzoek, zoals gebruikelijk in ambtelijke advisering.

Verder volgt uit de documenten dat door Defensie gelijktijdig werd gezocht naar een kandidaat voorzitter voor de externe onderzoekscommissie en dat in dat verband verschillende namen de revue passeerden. De suggestie dat daarbij ambtelijk met een vooropgezet doel voor een niet-jurist zou zijn gepleit kan Defensie niet plaatsen.

Uiteindelijk heeft het proces geleid tot politieke besluitvorming. De toenmalig minister van Defensie heeft met voornoemde kamerbrief de Tweede Kamer geïnformeerd over de strekking van het door haar voorgenomen onderzoek. Aansluitend is op 3 oktober 2017 door de toenmalig minister van Defensie de commissie Van der Veer (de commissie) ingesteld en is de onderzoeksopdracht gepubliceerd in de Staatscourant (2017, 57398).

- **Vindt u in algemene zin dat een formele onderzoeksopdracht van de minister moet worden uitgevoerd, en dat – indien wordt afgeweken van de opdracht - de minister en/of de Tweede Kamer hierover vooraf moet worden geraadpleegd?**

Het door de toenmalig minister van Defensie ingestelde onderzoek is uitgevoerd door een onafhankelijke externe commissie. Het rapport van deze commissie is in januari 2018 aan de Tweede Kamer aangeboden. Tijdens een debat met de Tweede Kamer op 25 april 2018 en een VAO op 16 mei 2018 is uitgebreid over de onderzoeksopdracht en de wijze waarop daaraan door de commissie invulling is gegeven, gesproken.

Als bekend heeft de commissie de vraag naar nalatig en/of verwijtbaar handelen onderzocht op organisatie- en niet op individueel niveau. Over deze overweging is in het rapport een toelichting opgenomen:

“Het oordeel van de commissie ziet niet op een eventuele civielrechtelijke aansprakelijkheid, noch van betrokken functionarissen, noch van de Staat. Ook met een bevestigende beantwoording van de vraag of Defensie, achteraf gezien, nalatig en/of verwijtbaar heeft gehandeld is het antwoord op deze aansprakelijkheidsvraag niet gegeven. Voor een antwoord op de vraag of er een grond is voor het aannemen van civielrechtelijke aansprakelijkheid en in het verlengde daarvan schadeplichtigheid jegens een (individuele) gedupeerde of diens nabestaanden, dient aan meer en andere voorwaarden te zijn voldaan dan door de commissie zijn onderzocht. Dit vergt ook een ander type onderzoek. Een oordeel over een eventuele schadeplichtigheid is voorbehouden aan de civiele rechter dan wel een door Defensie en de gedupeerden of hun nabestaanden tezamen benoemd bindend adviseur of arbiter. Evenmin geeft de commissie een oordeel over een eventuele strafrechtelijke aansprakelijkheid. Dit is voorbehouden aan een rechter.”

- **Vindt u in algemene zin dat een ministerie – los van een eventueel onderzoek door het openbaar ministerie - zelfstandig onderzoek kan laten doen naar mogelijk nalatig en/of verwijtbaar handelen door eigen medewerkers? Waarom wel/niet?**

Ja, die mogelijkheid is er, bijvoorbeeld in de vorm van rechtspositioneel onderzoek naar plichtsverzuim. De eventuele samenloop met ander onderzoek, bijvoorbeeld door het openbaar ministerie, is daarbij altijd een aandachtspunt.

- **Vindt u dat het onderzoek zoals minister Hennis destijds heeft opgedragen; en zoals ook is verwoord in twee aangenomen Kamermoties; en zoals dit ook in het instellingsbesluit staat geschreven ('een oordeel te geven in hoeverre er op enigerlei moment sprake is geweest van nalatig en/of verwijtbaar handelen') alsnog zou moeten worden uitgevoerd? Zo niet, waarom niet?**
- **Mocht de Artikel 12-procedure die de nabestaanden van de twee omgekomen militairen zijn begonnen, ertoe leiden dat het openbaar ministerie géén strafrechtelijk onderzoek gaat doen, betekent dit dan per definitie dat ook Defensie zal afzien van een eigen onderzoek naar mogelijke nalatigheid en/of verwijtbaarheid? Waarom wel/niet?**
- **Een topambtenaar van het bureau van de secretaris-generaal (mogelijk de plaatsvervangend SG) schrijft in 2021 in een mail aan zijn naaste collega (mogelijk de SG): 'Als er geen vervolging hoeft te worden ingesteld, komt mogelijk de vraag weer naar boven of we nog in het dossier van het OM een aanleiding zien om rechtspositioneel onderzoek te doen (...)'.**
- **Wat bedoelt uw naaste adviseur hiermee? Klopt het dat hij/zij hiermee doelt op onderzoek naar mogelijk ontslag van Defensie-medewerkers?**
- **Acht u het uitgesloten dat het ministerie van Defensie 'rechtspositioneel onderzoek' gaat doen indien het OM geen vervolging instelt?**

De nabestaanden hebben maart/april 2018 aangifte gedaan tegen het ministerie van Defensie en van schending van dienstvoorschriften. In februari 2021 heeft het openbaar ministerie besloten om geen strafrechtelijk onderzoek in te stellen naar

het mortierongeval. Direct daarna hebben de nabestaanden via hun advocaat met een artikel 12-procedure tegen de beslissing van het openbaar ministerie een klacht ingediend. Recent hebben zij aangegeven de artikel 12-procedure voort te zullen zetten.

In deze artikel 12-procedure wordt het gerechtshof gevraagd het openbaar ministerie alsnog te bevelen om een strafrechtelijk onderzoek in te stellen. Deze procedure is op dit moment in behandeling en daarmee “onder de rechter”. Daarom is het niet aan Defensie om nu te treden in aspecten die aan die procedure raken. Defensie wacht de uitkomst van de procedure af.

Groet,
Laurens
